

*Dr. Dürr Sándor megnyitó beszéde
Falumúzeum, Isaszeg, 1996. április 6.*

KIÁLLÍTÁS DOMSZKY PÁL RÓL

1849. április 6-án, nagypénteken az isaszegi csatában részvevő, III. osztályú hadi érdemrenddel kitüntetett Nikodem Dąbski, a Lengyel légió századosa bizony nem gondolta, hogy 147 évvel később egyik leszármazottja tiszteletére emléktáblát avatnak és kiállítást rendeznek Isaszegen.

Domszky Pál 1903. május 17-én a felvidéki Herencsvölgy községben született. Apja Domszky István régi lengyel család leszármazottja, postamester és néptanító volt.

A család az első világháborút követően Budapesten telepedett le. Domszky Pál Kőbányán járt gimnáziumba, itt érettségizett, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen, később pedig Párizsban a Sorbonne-on tanult. Budapesti egyetemista korában a Magyar-Lengyel Főiskolai és Diákszövetség megalapítója és vezetőségi tagja volt. Ehhez az időszakhoz kapcsolódik családkutatási tevékenységének kezdete. Nagy álma és terve volt a magyarországi lengyel és lengyelországi magyar családok származásának, történetének feltárása, összegyűjtése és kiadása.

1929-ben a Bem József hamvait a törökországi Aleppóból a tábornok lengyelországi, tarnóvi szülőhelyére hazaszállító bizottság titkára volt. Szoros barátság fűzte a Bem-téri szobor alkotójához, Istók Jánoshoz.

Saját családjának történetét is kutatva 1933-ban Lengyelországba költözött, ahol megnősült és 11 évig élt. Itt érte a II. világháború kitörése és a német megszállás. A lengyelországi földalatti mozgalomban kifejtett tevékenységéről számos visszaemlékezésében olvashatunk. A konspiráció körülményei között jól tudta hasznosítani kiváló szervezőképességét és korábbi családkutatói munkásságának ismereteit és tapasztalatait.

A megszállt Lengyelországban megszervezte a Magyar Szövetséget, amelynek Krakkóban és Lembergben is működött csoportja.

Ezekben az években a Domszky család Varsó belvárosában a Nowogrodzka 36. számú házban lakott. Domszky Pál a Wielka utca 9. szám alatt boltot nyitott, ahol élelmiszereket, meleg takarót, petróleumot és a megszállt városban a túléléshez nélkülözhetetlen dolgokat lehetett kapni. De ez a bolt nem csak kereskedés, sokkal több annál. Titkos találkozó hely, ahol a boltos magyar, de lengyelül, németül és franciául is beszél. És nem egyszerűen magyar állampolgár, hanem a Magyar Szövetség vezetője. A lengyel kormány 1939-ben elmenekült, a diplomáciai testület is elhagyta Varsót. Nem lévén magyar követség és konzulátus Domszky Pál magyar érdekeket képvisel a németek által szervezett Főkormányzóságban és kapcsolatot tart a lengyel ellenállókkal, a Honi Hadsereg tisztjeivel. A Főkormányzóság a Német Birodalom része, így itt a berlini magyar követség konzuli osztálya az illetékes. Vele veszi fel a kapcsolatot Domszky Pál és quasi ő látja el a megszállt Lengyelországban élő magyarok érdekképviselését. Hagyatéki és állampolgársági ügyeket intéz, visszahonosítási kérelmeket terjeszt fel Berlinbe. Tevékenysége azonban messze meghaladja az ilyenkor szokásos konzuli munkát. Domszky Pál magyar címeres, német és lengyel nyelvű igazolványokat ad a Szövetség tagjainak. Az igazolvány védelmet, viszonylag szabad mozgást és élelmiszerjegyhez való jogosultságot jelent. Az igazolványt nemcsak magyarok, hanem magyar származású, vagy magukat magyar származásúnak valló lengyelek is megkapják. Ha kell útlevelet szerez, a leginkább rászorulóknak pénzbeli támogatást nyújt. A menekülni szándékozóknak transzportokat szervez Magyarországra.

Rendezett nyilvántartása, a hozzá írt levelek százai és ezekre adott válaszlai bizonyítják, hogy hány embernek nyújtott segítséget, és segítette túlélni a legnehezebb időket. Dokumentumok őrzik az auschwitz-i koncentrációs tábor vagy a varsói Pawiak börtön rabjának kiszabadításáért kifejtett erőfeszítéseinek emlékét. Áldozatos veszélyes ember-mentő konspiratív munkáját éveken keresztül végezte. Mindenkin segítette, akin tudott, nemzetiségre, felekezetre, származásra való tekintet nélkül.

Budapesten Raoul Wallenberg svéd állampolgár mentetette az embereket, Varsóban Domszky Pál, lengyel származású magyar állampolgár.

A németek sokáig hittek a Szövetség magyar címeres igazolványának, azonban tevékenységére felfigyel a Gestapo. Domszky Pál az utolsó pillanatig kitartott. 1944 közepén az utolsó transzporttal tért vissza Magyarországra.

A háború után vidéken, Balassagyarmaton, majd később a börzsönyi falvakban, Perőcsényben és Kemencén élt és az Állami Erdőgazdaságnál dolgozott. Ismert és nagyon népszerű ember volt. A Börzsönyben mindenki „Pali bácsija”. Kemencén, ahol 1951-64 között lakott helytörténeti múzeumot szervezett.

1964-74 között Budapesten élt. Tagja és alelnöke volt a Magyarországi „Bem József” Lengyel Kulturális Egyesületnek. Állandó, mindennapos vendége a Lengyel Kulturális Intézetnek. Őszinte barátság fűzte Szathmáry Zoltánhoz, az isaszegi Falumúzeum alapítójához. Tagja lett a Múzeumbarátok Köre Elnökségének és a Falumúzeum Adattári Munkaközösségének is. A múzeum anyagát számos lengyel-magyar vonatkozású, történelmi tárgyú dokumentum-másolattal gyarapította. Részt vett az Isaszegen 1972-ben rendezett Magyar-Lengyel Történelmi Napok megszervezésében. Egyik kezdeményezője volt a Lengyel légió és Wysocki József honvéd tábornok tiszteletére a községháza falán és a református templom homlokzatán elhelyezett emléktáblák felállításának. Megvalósult a Nemzeti Múzeum kertjében – a Lengyel légió megalakulása színhelyén – a Wysocki mellszobor felállítására Szathmáry Zoltánnal együtt tett javaslata is. Gyűjteményének számos darabja a tarnówi múzeumban található meg.

„Tudjátok jól, hogy míg élek minden lengyel dolgot támogatok és pártolok!” - írta Szathmáry Zoltánnak 1973. február 25-én.

1974. október 17-én halt meg Budapesten. A börzsönyi Kemence községben egy hétig minden nap érte szólt a lélekharang.

Domszky Pál a magyar-lengyel történelmi kapcsolatok egyik legjobb ismerője volt. Valóban a magyar-lengyel kapcsolatoknak szentelte életét. Szerény, csendes ember, aki tetteivel soha nem dicsekedett.

A kiállítás varsói ember-mentő tevékenységét mutatja be, mely a mai napig ismeretlen a nyilvánosság előtt.
